

Waterwegen en Zeekanaal N.V.
Afdeling Bovenschelde
t.a.v. Mevr. Nathalie Devaere
Nederkouter 28
9000 Gent

maud.raman@inbo.be

02/558 18 32

29/10/2008

Advies oeverwaluwanden site Callemoeie te Nazareth   Ons kenmerk:
INBO.A.2008.203

Geachte,

Hierbij vindt u het advies betreffende de geplande oeverwaluwanden te Callemoeie, Nazareth.

De site Callemoeie-Papelenvijver werd aangekocht door W&Z nv met de bedoeling om op deze locatie een monostortplaats voor baggerspecie in te richten. Bij de beëindiging van de exploitatie zal de site ingericht worden als natuurgebied. In het inrichtingsplan worden twee oeverwaluwanden voorzien.

We hebben volgende opmerkingen op gedeelten van de bestektekst B01/1242.059.R13 en bijbehorend inrichtingsplan mbt tot de oeverwaluwanden:

Bestek (p. 10)

Oeverwaluwen en Ijsvogels worden zelden broedend in dezelfde wand aangetroffen. Ijsvogels zijn geen koloniebroeders. Deze laatste hebben een rechte wand nodig nabij helder en visrijk water, rustig en beschermd bij voorkeur met hier en daar overhangende takken (uitkijkpost, rustplek, plek om grotere vissen dood te slaan).

Er wordt in het bestek een wand voorgesteld die moet worden opgebouwd met betonnen platen. Daaraan wordt een fijn gazen structuur gehecht. Zowel aan de binnen- als buitenkant wordt leem aangebracht. Bovenaan wordt de wand afgedekt met een folie. Een wand opgebouwd uit natuurlijk materiaal verdient de voorkeur, aangezien Oeverwaluwen zo op een natuurlijke manier de positie van hun nestgangen kunnen bepalen. Alsook worden gedragspatronen die gepaard gaan met het graven van de nestgangen (lokholen) op die manier niet verstoord. Vanuit natuurlijk en landschappelijk oogpunt past een wand opgebouwd uit natuurlijke materialen beter in een gebied dat opgeleverd wordt als natuurgebied.

De bestektekst is weinig specifiek. Een aantal zaken worden niet gespecificeerd:

- In de kunstmatige wand zoals voorgesteld moeten gaten worden voorgeboord. Afmetingen zijn hierbij nuttig.
- Dikte van de betonnen plaat.

- Type folie. Er is keuze tussen doorlatende en half-doorlatende materie. In het bestek of meetstaat kunnen afmetingen opgegeven worden.
- Volgens het bestek moet leem aangevoerd worden. Zandig leem of lemig zand geniet echter de voorkeur.

In het bestek wordt niets vermeld betreffende het beheer. Ook als voor een kunstmatige wand gekozen wordt, dient deze te worden beheerd. Alle nestgangen dienen jaarlijks te worden uitgekuisd en opgevuld met dezelfde materie die is gebruikt als opvulling achter de betonnen platen. Dit gebeurt het best in september anders worden de nesten te vochtig.

Inrichtingsplan

De Callemoeievijver is gelegen tussen industrieterrein en de E17. Deze ligging is op zich geen probleem. De wanden zullen gelegen zijn aan een vrij grote open plas en ook in de omgeving zijn open velden. Deze bieden genoeg foerageermogelijkheden (als op de open velden geen grote hoeveelheden insecticiden gebruikt worden). Oeverwaluwen leven namelijk van gevleugelde insecten (zoals dansmuggen, bladluizen en eendagsvliegen) die ze vliegend boven open terrein of boven meren en rivieren in de vlucht vangen met hun korte, wijde snavel).

Op het plan zijn twee wanden ingetekend: één naar het noordoosten gericht op een, eiland (1) en één met zuidoost-expositie op de landtong (2).

(1) Een noordoost-expositie is geen gunstige oriëntatie met betrekking tot Oeverwaluwen. Een noord, noordwestexpositie komt wel voor, maar dan bestaat de wand bijna altijd uit kleiig materiaal.

Alsook is er geen mogelijkheid voorzien om de wand te onderhouden (eiland), tenzij de wand in de toekomst steeds per boot/ponton wordt benaderd. Tijdens de exploitatiefase (17 jaar) kan de wand makkelijk vanop het water worden beheerd, aangezien er dan toch een ponton met kraan aanwezig is. Maar vermoedelijk zullen na de eindoplevering de wanden vanop het land moeten benaderd worden voor onderhoud.

(2) De tweede wand is beter van oriëntatie en is vanop het land bereikbaar voor onderhoud.

Voorgesteld wordt om te starten met één wand, namelijk deze met de meest gunstige expositie: de wand zuidoost gericht op de landtong. Volgende inrichtings- en beheervoorstellen kunnen hiervoor worden geformuleerd:

Inrichting

Verse, verticale wand, voldoende inklinking

Het zandig materiaal kan in lagen worden aangebracht met een hydraulische rupskraan.

De bodem mag niet te sterk gecompacteerd zijn, maar wel voldoende ingeklonken (zakken van de bodem). Een nieuwe zandhoop kan laag per laag aangedrukt worden.

Telkens nadat een nieuwe laag zand op de aangedrukte laag is aangebracht, rijdt de kraan erover en drukt de kraan het zand aan met de tandenloze graafbak.

De wand moet vertikaal zijn of toch ten minste in het bovenste gedeelte, bij voorkeur met een iets overhangende bovenrand. Zeker niet te veel, want het overhellen van de

bovenrand geeft extra risico's voor vroegtijdige instortingen van de wand. Dit is één van de belangrijkste voorwaarden voor broedsucces. Eventueel kan de basis van de wand

verstevigd worden, met een helling van bijvoorbeeld 50-60° (Wieringa 1985). Dit mag geen opstap zijn voor wandelaars en roofdieren zoals de Hermelijn en Vos om makkelijker bij de nesten te kunnen.

Het steile gedeelte moet nog minimum twee meter bedragen. In het algemeen blijven vers afgestoken wanden één tot twee jaar geschikt voor de Oeverwaluw; het tweede jaar kan de wand dan gaan afbrokkelen en met vegetatie begroeid geraken (Schepers 1999).

Textuur wand

Oeverwaluwen broeden voornamelijk in wanden opgebouwd uit zand en lemig zand. In mindere mate ook klei, licht zandleem en zandleem. De grondsoort moet stevig genoeg

aan elkaar klitten door een percentage noodzakelijk 'kleefmiddel' (lutum, leem, organische stof). Dat percentage mag niet te hoog zijn omdat anders de grond (bij bijvoorbeeld droge voorjaars-omstandigheden) hard wordt of gaat krimpen en scheuren bij het uitdrogen (Wieringa, 1985).

Veel zonnewarmte en schrale winden spelen bij zandgronden minder een rol, maar maken van een kleiwand een voor oeverwaluwen te harde 'muur'. Zandwanden zijn dan weer sterker onderhevig aan erosie.

Om zeker te zijn van geschikt materiaal, kan men zand nemen van een wand in de regio waar de Oeverwaluw in het verleden heeft gebroed.

Korrelgrootte

Oeverwaluwen vermijden om hun nestgangen te graven op plaatsen waar de 10-20 mm korrelgrootte algemeen is. De grootste fractie is vrijwel altijd zand (2000-50µm) met in geringe mate een aandeel aan leem (50-6 µm) en klei (6-0,4 µm).

Hardere en meer vochtige aardlagen aangerijkt met klei- en ijzerdeeltjes werden vermeden. Alsook de donkere humusrijke laag bovenaan die het grootste aandeel heeft aan organisch materiaal.

Afmetingen wand

Op de locatie zoals voorgesteld op het inrichtingsplan kan een wand geplaatst worden van 25 m lang, vijf meter breed en 3 meter hoog. Bovenaan wordt de wand horizontaal gemaakt (5 meter breed). De zijde gericht naar het zuidoosten moet vertikaal worden afgestoken. Het afgestoken materiaal kan gebruikt worden voor het maken van flauwe hellingen aan de drie overige zijden van het plateau.

Vegetatie op en rond de wand

Er is geen opgaande vegetatie gewenst voor en op de wand. De vogels moeten goed kunnen aan- en wegvliegen, de nestgangen moeten goed bereikbaar blijven. Liefst geen beschaduwing van de nestgaten en indien mogelijk geen obstakels in de bodem (wortels) die het graven van de nestgangen kunnen verhinderen. Geen vegetatie hoger dan 1 m hoog op 40 m van de broedwand indien mogelijk (Heneberg 2003).

Afdekken met graszoden of klei

Om erosie van insijpelend water te vermijden bij een wand die nog niet optimaal gestabiliseerd is kan deze worden afgedekt met graszoden of met klei. Infiltratie wordt dan nog op een natuurlijke manier toegelaten.

Bijkomende maatregelen in het gebied

Diensttoegang

Om onderhoud mogelijk te maken wordt best een toegang voorzien (ruimte voor een kleine kraan of manueel beheerswerk). Deze toegang is beter niet toegankelijk voor recreanten.

Geleide recreatie

Er wordt een wandelpad voorzien ten noordwesten van de wand op landtong, gekoppeld aan een 'viewpoint'. De afstand tot de nabijliggende wand is niet echt groot. Om de wand te vrijwaren van verstoring kunnen bezoekers op een natuurlijke manier van de wand weggehouden worden door aanplant van doornig struweel zoals Meidoorn en Sleedoorn. Deze aanplant kan rond de wand worden voorzien, niet op de top van de wand. Ook geen recreatie toelaten in de zone voor en naast de wand indien later op de plas zal worden gerecreëerd (hengelaars, zwemmen, surfen, kajakken, ...). Oeverwaluwen hebben weinig last van continue industriële activiteiten, eens duidelijk is dat hun nestwand met rust gelaten wordt. Recreanten die de wand komen exploreren zorgen voor stress bij Oeverwaluwen.

Geen aanplant van uitheemse soorten

Aanplant van streekeigen soorten en autochtoon materiaal (oorspronkelijk in dat bepaald gebied thuis horend). Hiervoor kan contact opgenomen worden met Contactpunt: <http://contactpunt.inbo.be>. Via deze weg kan een lijst met kwekers geraadpleegd worden.

Beheer van de wand

Afsteken

Om steeds een verse wand te kunnen bieden dient deze onder kunstmatige omstandigheden jaarlijks of tweejaarlijks afgestoken worden. De wand wordt best 15-30 cm afgestoken. Dit gebeurt bij voorkeur in maart vlak voor de zwaluwen terugkomen. Eventueel kunnen resterende bewoonde nesten leeg gemaakt worden bijvoorbeeld met een grondboor en terug opgevuld met zand (Wieringa 1985). Dit gebeurt het best in september als alle jongen zijn uitgevlogen.

Aandrukken afgestoken grond op naastliggend gedeelte

De afgestoken grond kan op een naastliggend gedeelte of op een andere hoop weer worden opgehoogd en aangedrukt. Deze grond dient voldoende ingeklonken te zijn (na minimum twee jaar) vooraleer ook hier een verse wand kan worden gecreëerd. Op die manier ontstaat een soort rotatiesysteem.

Maai/kapbeheer

Indien nodig dient de vegetatie (maai- en/of kapbeheer) voor de wand verwijderd te worden door een kap en/of maai-beheer (voor eind maart).

Referenties

- **Heneberg P. 2003.** Soil particle composition affects the physical characteristics of Sand Martin (*Riparia riparia*) holes. Ibis 145, p. 392-399.
- **Leys H. N. 1992.** Literatuuroverzicht oeverzwaluw. Instituut voor bos- en natuuronderzoek. IBN-DLO. Leersum. 211 p.
- **Raman M. & Decler K. 2008.** Randvoorwaarden voor een duurzame populatieontwikkeling van oeverzwaluwen langs de Leie. Voorstellen voor inrichting en beheer van oeverzwaluwranden langs de Leie. Rapport van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek in opmaak. Brussel.
- **Schepers F. 1999.** Oeverzwaluwen langs de Grensmaas: tussen droogte in de Sahel en hoogwaters in een onnatuurlijke rivier. Limburgse Vogels 10 (1), p. 1-12.
- **Wieringa J. 1985.** Beheersadviezen voor de Oeverzwaluw. Nederlandse vereniging tot bescherming van vogels. Zeist, Nederland. 31p.

Wij zijn steeds bereid tot meer toelichting over dit advies. In de hoop dat bovenstaande bemerkingen u helpen aangaande de te nemen beslissingen inzake dit dossier, groet ik u met de meeste Hoogachting,

Dr. Jurgen Tack
Administrateur-generaal
Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek
Kliniekstraat 25
1070 Brussel
tel 02/5581801
fax 02/5581805
www.inbo.be